

УДК 37.014

DOI <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-2-4>

Олена Вікторівна КОВШАР,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної і спеціальної освіти,
Криворізький державний педагогічний університет
E-mail: elenadivakovshart@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3407-8570

Катерина Михайлівна КУЦ,
консультант,
Комунальний заклад
«Центр професійного розвитку педагогічних працівників»
Криворізької міської ради
E-mail: katerina2018kyc@gmail.com
ORCID: 0009-0008-3069-7626

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЬЮТОРСЬКОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ ДО ШКОЛИ

У статті акцентовано увагу на використанні технології тьюторського супроводу дітей з ООП, створення індивідуального маршруту та підтримки старших дошкільників у формуванні готовності їх до навчання у школі. У сучасній педагогічній освіті дослідження таких актуальних питань сьогодення, як підтримка індивідуального розвитку дитини з особливими потребами у формуванні готовності до школи, а саме організація тьюторського супроводу дітей з ООП, не були предметом спеціального дослідження. Але завжди в гуманістичному суспільстві особливої уваги потребують діти з особливими освітніми потребами. Акцентовано увагу, що тьюторський супровід дітей з особливими освітніми потребами, співучасть педагога-вихователя в індивідуальному розвитку дитини старшого дошкільного віку спрямовані на індивідуальну підтримку та підготовку дітей старшого дошкільного віку до переходу в нову соціальну роль учня. Доведено, що процес формування готовності дітей до навчання в школі передбачає підготовку програм тьюторського супроводу дітей з особливими потребами. Основними методологічними підходами технології тьюторського супроводу дітей передшкільного віку з ООП у формуванні готовності до навчання в школі вибраний діяльнісно-особистісний та дитиноцентричний, які зумовлені сучасними інноваційними процесами в дошкільній та інклюзивній освіті. Підкреслено, що особлива роль у тьюторському супроводі відводиться інклюзивному дизайну середовища для успішної самореалізації дитини в різних видах пізнавальної або творчої діяльності на всіх освітньо-вікових етапах здобуття дошкільної освіти. Зроблено висновок, який містить основні завдання роботи вихователя-тьютора в організації супроводу дитини з ООП у формуванні готовності до навчання в школі.

Ключові слова: індивідуальний освітній маршрут дитини з ООП, тьютор, тьюторський супровід, технології тьюторського розвитку у формуванні готовності до школи.

Olena Viktorivna KOVSHAR,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Preschool and Special Education,
Kryvyi Rih State Pedagogical University
E-mail: elenadivakovshart@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3407-8570

Kateryna Mykhailivna KUTS,
Consultant,
Communal Institution
“Center for Professional Development of Pedagogical Workers”
of Kryvyi Rih City Council
E-mail: katerina2018kyc@gmail.com
ORCID: 0009-0008-3069-7626

ORGANIZATION OF TUTORING SUPPORT FOR CHILDREN WITH SEN IN THE FORMATION OF READINESS FOR SCHOOL

The article focuses on the use of tutoring technology for children with special educational needs, creating an individual route and supporting older preschoolers in forming their readiness for school. In modern pedagogical education, the study of such topical issues as supporting the individual development of a child with special needs in the formation of readiness for school, namely, the organization of tutor support for children with SEN, were not the subject of special research. But children with special educational needs always need special attention in a humanistic society. It is emphasized that the tutor support of children with special educational needs, the participation of a teacher-educator in the individual development of a child of older preschool age are aimed at individual support and preparation of children of older preschool age for the transition to a new social role of a student. It has been proven that the process of forming the readiness of children to study at school involves the preparation of tutoring programs for children with special needs. Activity-personal and child-centered are chosen as the main methodological approaches of the technology of tutoring of preschool children with special needs in the formation of readiness for schooling, which are determined by modern innovative processes in preschool and inclusive education. It is emphasized that a special role in tutor support is assigned to the inclusive design of the environment for the successful self-realization of the child in various types of cognitive or creative activity at all educational and age stages of preschool education. A conclusion was made, which contains the main tasks of the educator-tutor in the organization of accompanying a child with SEN in the formation of readiness for schooling.

Key words: individual educational route of a child with SEN, tutor, tutor support, tutor development technologies in the formation of readiness for school.

Актуальність проблеми. Фундамент майбутньої особистості закладається в дошкільному віці. Освіта повинна підготувати дитину до нових умов життя і діяльності. Великої уваги суспільства потребують діти з особливими освітніми потребами.

Готовність дитини до систематичного навчання в школі є підґрунтям, від якого залежать її подальші успіхи в навчальній діяльності, здатність до довільної діяльності, самодостатність і самопочуття, яке значною мірою впливає на її психічне та соматичне здоров'я, адже це для дитини – важливий крок у доросле життя. Те, яким він буде, наскільки успішним, залежить від здатності дитини швидко адаптуватися до нових умов, реалізовувати власні потенційні можливості. Організація тьюторського супроводу дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами (ООП) зумовлюється вимогою сучасного суспільства, забезпеченням цілісності, індивідуалізації освітнього процесу, підтримки та супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Отже, актуальними питаннями освіти сьогодення є підтримка індивідуального розвитку дитини, організація тьюторського супроводу дітей з особливими потребами, підготовка педагогів-вихователів до тьюторського супроводу дітей у закладі дошкільної освіти. Зазначені поняття лише дотично згадуються окремими вченими (А. Богуш, Л. Божович, Н. Гавриш, Т. Піроженко, О. Проскура, І. Цюпак).

Так, за твердженням І. Цюпак, технологія тьюторського супроводу включає сукупність спільних цілеспрямованих педагогічних дій учителів-логопедів, педагогів-вихователів, учителів початкової школи, керівників закладів освіти, батьків вихованців щодо індивідуалізації освітнього процесу [10].

Науковець Г. Скибас акцентує, що тьюторський супровід дітей з особливими освітніми потребами, співучасть педагога-вихователя в індивідуальному розвитку дитини старшого дошкільного віку спрямовані на індивідуальну підтримку та підготовку дітей передшкільного віку до переходу в нову соціальну роль учня [8].

Дослідження проблеми організації тьюторського супроводу здійснено зарубіжними та вітчизняними вченими в різних напрямках, як-от: розробка і створення компенсуючого механізму, який би дозволив вирівняти соціально-психічний розвиток дітей (Д. Аітов); організаційно-методичні умови успішної підготовки педагогів до вирівнювання стартових можливостей дошкільників (Т. Анісімова); розвиток базових якостей особистості дошкільника; Л. Божович підкреслює, що в дитини-дошкільника повинен бути розвинений відповідний рівень пізнавального ставлення до дійсності, рівень розвитку пізнавальних інтересів, пізнавальних потреб – потреба в набутті нових знань і вмінь, яка реалізується в навчанні як суспільній значущій діяльності, утворює нову соціальну позицію.

Мета дослідження. Мета представленої роботи – проаналізувати організацію педагогічного тьюторського супроводу у підготовці дітей з особливими потребами старшого дошкільного віку до навчання в школі.

Завдання дослідження: описати особливості тьюторського супроводу старших дошкільників з ООП, створення індивідуальної освітньої траєкторії у підготовці до школи, визначити методологічні підходи до організації технології тьюторського супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «тьютор» (англ. «tutor» – наставник) в історико-педагогічному контексті набуває значення помічника, наставника та означає людину, яка супроводжує здобувача освіти під час його навчання [5].

За твердженням Д. Тараджук, тьюторський супровід – це педагогічна діяльність з індивідуалізації освіти, що спрямована на виявлення та розвиток освітніх мотивів та інтересів учня, пошук освітніх ресурсів для створення індивідуальної освітньої програми, на роботу з освітнім замовленням родини, на формування навчальної та освітньої рефлексії учня [9].

Сутність тьюторської діяльності, функції педагога, що здійснює тьюторський супровід, розглядалися в роботах Л. Гедгафарової, С. Дудчик, Ю. Кокамбо, Л. Колодкиної, А. Николаєвої, М. Тюминої, О. Скоробогатової та ін. На жаль, проблема тьюторського супроводу саме дітей з особливими освітніми потребами старшого дошкільного віку, підготовка педагогів-вихователів до тьюторського супроводу дітей не була висвітлена у сучасних дослідженнях.

Для розв'язання поставлених завдань використаний комплекс методів дослідження: методи порівняльного та системного аналізу для зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, обґрунтування теоретико-методологічних засад тьюторського супроводу дітей з особливими потребами у формуванні готовності до школи. Основними методологічними підходами вибрані діяльнісно-особистісний та дитиноцентричний.

Тьюторський супровід дітей передшкільного віку, співучасть педагога-вихователя в індивідуальному розвитку дитини старшого дошкільного віку спрямовані на індивідуальну підтримку.

Процес формування готовності дітей до навчання в школі передбачає індивідуальну підтримку розвитку кожної особистості; підготовку програм тьюторського супроводу дітей з особливими потребами.

Готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі, стверджує Т. Піроженко, виявляється у сформованості базових якостей цілісної особистості, розвитку всіх психічних процесів відповідно до вікової категорії; пізнавально-мовленнєвої активності; становленні якісних психічних новоутворень у дітей шести років, як-от: внутрішніх морально-етичних інстанцій, довільності поведінки, самостійності і відповідальності, креативності, ініціативності, свободи і безпечності поведінки, самооцінки, самоствавлення, самосвідомості [6].

Отже, важливим завданням дошкільної освіти є педагогічний, тьюторський супровід формування готовності дітей з ООП до школи.

Мета тьюторського супроводу – індивідуальна підтримка, супровід у вирівнюванні стартових можливостей дітей з ООП старшого дошкільного віку у різних типах освітніх закладів у переході їх до навчання в першому класі школи [4].

На практичне значення дослідження технології тьюторського супроводу дітей старшого дошкільного віку з ООП у формуванні готовності до школи акцентує увагу І. Іващенко. Науковець описує відповідну розробку та впровадження моделі:

- нових форм, методів тьюторського супроводу дітей старшого дошкільного віку з ООП;
- розробку програм індивідуального розвитку та підтримки особистості дитини з ООП;
- систему корекційно-розвивальних занять з дітьми з ООП з формування готовності до переходу на новий соціальний рівень;
- спеціальні вправи, ігрові та педагогічні ситуації з формування готовності дітей до навчання в школі;
- методичний супровід підготовки педагогів-вихователів до впровадження тьюторської технології індивідуальної підтримки дітей з ООП;
- розробку соціально-педагогічної системи залучення батьків майбутніх першокласників до тьюторського супроводу [3].

Основними методологічними підходами технології тьюторського супроводу дітей передшкільного віку з ООП у формуванні готовності до навчання в школі вибрані діяльнісно-особистісний та дитиноцентричний, які зумовлені сучасними інноваційними процесами в дошкільній та інклюзивній освіті.

Діяльнісно-особистісний підхід, акцентує С. Подплюта, дозволяє максимально врахувати індивідуально-психологічні особливості, досвід кожного із суб'єктів педагогічного тьюторського супроводу дітей передшкільного віку [7]. Реалізація діяльнісно-особистісного підходу передбачає особистісний розвиток кожного суб'єкта та забезпечує повноцінний розвиток дитини старшого дошкільного віку з ООП, самореалізацію в процесі активної організаційно-педагогічної діяльності, розкриття потенційних можливостей свого «Я» у процесі тьюторського супроводу та педагогічної взаємодії [6].

У межах цього підходу передбачається, що педагоги-вихователі ставляться до кожної дитини як до самостійної цінності, індивідуальності; це вимагає персоналізації педагогічної взаємодії та адекватного включення в діяльнісний процес усіх учасників.

Тьюторський супровід на засадах дитиноцентризму спрямований на формування особистісної зрілості дитини з ООП, її базових якостей, готовності дитини до взаємодії в нових умовах соціального довкілля, що забезпечує літичний перехід її до навчання в школі. Особливості дитиноцентричного підходу в розвитку особистості дошкільника описані І. Бехом. Основними пріоритетами реалізації принципу дитиноцентризму у тьюторському супроводі дітей передшкільного віку з ООП виступили: визнання самоцінності дошкільного дитинства, розвиток індивідуальних здібностей дитини з ООП й урахування її наявного індивідуального досвіду, збереження дитячої субкультури, організація освітнього простору дітей, використання форм, методів, експериментальної методики відповідно до індивідуальних особливостей кожної дитини [1].

Основою педагогічного супроводу дітей старшого дошкільного віку з ООП є вибір педагогом індивідуальної освітньої траєкторії, особливих та різноманітних форм, засобів, методів та прийомів активізації навчально-пізнавальної діяльності кожної дитини. Оволодіння навчальним змістом в індивідуальному темпі забезпечується шляхом урахування комплексу індивідуальних відмінностей дітей з ООП, створенням спеціального інклюзивного розвивального освітнього середовища.

За А. Бойко, виключна роль у тьюторському супроводі відводиться інклюзивному дизайну середовища для успішної самореалізації дитини в різних видах пізнавальної або творчої діяльності на всіх освітньо-вікових етапах здобуття дошкільної освіти [2].

Необхідними складниками такого інклюзивного середовища є можливість вибору та орієнтація на успіх, інтеграцію, можливість опанування різних видів діяльності (ігрової, продуктивної, пізнавальної).

Організація тьюторського супроводу індивідуального освітнього маршруту дитини з ООП передбачає від педагога-тьютора;

- володіти інформацією про спектр послуг та можливості закладів-партнерів та інформованість батьків;
- використовувати сукупність педагогічних технологій, характерних для моделі відкритої дошкільної освіти.

В індивідуальних освітніх маршрутах відображається відповідь на головне питання дошкільника: «Що я хочу?».

Орієнтовні складники індивідуального маршруту розвитку дитини з ООП:

- особистісний портрет дитини, її індивідуальні особливості;
- результати моніторингу, проблемні галузі розвитку;
- завдання та рекомендації батькам;
- програмна карта діяльності;
- ресурсна карта середовища та освітнього простору.

Актуальними залишаються вимоги ранньої діагностики з метою її цілеспрямованої підтримки, створення умов розвитку та корекції.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, завдання роботи вихователя-тьютора в організації супроводу дитини з ООП у формуванні готовності до навчання в школі такі:

- популяризувати роботу закладів дошкільної освіти щодо впровадження практик тьюторського супроводу дітей з ООП;
- сприяти створенню емоційно насиченого різноманітного інклюзивного середовища з урахуванням принципів тьюторства;

- враховувати особистісні риси дитини з ООП у процесі соціалізації;
- здійснювати психолого-педагогічний, тьюторський супровід батьків дитини з ООП;
- розробити індивідуальні маршрути розвитку дітей з ООП у формуванні готовності до навчання із використанням сучасних технологій тьюторського супроводу;
- налагодити ефективну взаємодію з різними соціальними партнерами щодо ефективного тьюторського супроводу дітей з ООП: педагогами-вихователями, батьками, психологами, фахівцями ІРЦ, учителями початкової школи.

Усі завдання супроводу тісно пов'язані між собою, взаємозумовлені та становлять єдиний комплекс, системоутворюючим чинником якого є діяльність вихователя-тьютора. Подальше дослідження організації тьюторського супроводу дітей розглядаємо в організації наступності дошкільної і початкової ланок освіти, їх спадкоємності в індивідуальному розвитку дитини з ООП.

Література:

1. Бех І. Зростити моральну особистість – головна турбота. *Дошкільне виховання*. 2015. № 4. С. 6–8.
2. Бойко А.М. Тьюторство як засіб задоволення освітніх потреб особистості, країни і суспільства. *Педагогічні науки*. 2010. Вип. 1. С. 4–11.
3. Іващенко М.В. Особливості реалізації технології тьюторської діяльності. *Педагогіка, психологія і медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. Том 6. С. 69–72.
4. Литвиненко Т.А. Індивідуалізація в освітньому процесі: шляхи тьюторської допомоги в приватних навчальних закладах. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2012. Вип. 50. С. 165–172.
5. Національний освітньо-науковий глосарій / В.Г. Кремень (голов. ред.). Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 272 с
6. Піроженко Т.О. Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи: препринт. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2023. 32 с.
7. Подпльота С. Тьюторський супровід як важливий компонент процесу навчання та виховання в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2017. Vol. 5. No. 3. С. 135–138.
8. Скибас Г. Тьюторський супровід в інклюзивній освіті як актуальна педагогічна проблема. *Серія : Педагогіка*, 2019. № 22. С. 201–205.
9. Тараджук Д.О. Тьюторство як нова педагогічна професія в закладах дошкільної освіти. *«Молодий вечір»*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 69–72.
10. Цюпак І.М. Тьюторський підхід в сучасній дошкільній освіті. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації* : матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 17–18 жовт. 2019 р.). Кривий Ріг : КДПУ, 2019. С. 302–306.

References:

1. Beh, I. (2015). Zrostyty moral'nu osobystist' – holovna turbota [Growing a moral personality is the main concern]. *Doshkil'ne vykhovannya – Preschool education*, 4, 6–8 [in Ukrainian].
2. Boyko, A.M. (2010). T'yutorstvo yak zasib zadovolennya osvitnikh potreb osobystosti, krayiny i suspil'stva [Tutoring as a means of meeting the educational needs of the individual, country and society]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical sciences*, 1, 4–11 [in Ukrainian].
3. Ivashchenko, M.V. (2009). Osoblyvosti realizatsiyi tekhnolohiyi tyutors'koyi diyalnosti [Features of the technology of tutoring]. *Pedahohika, psykholohiya i medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu – Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*, 6, 69–72 [in Ukrainian].
4. Litvinenko, T.A. (2012). Indyvidualizatsiya v osvith'omu protsesi: shlyakhy tyutorskoyi dopomohy v pryvatnykh navchalnykh zakladakh [Individualization in the educational process: ways of tutoring in private schools]. *Humanitarnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi – Humanitarian Bulletin of the Zaporizhia State Engineering Academy*, 50, 165–172 [in Ukrainian].
5. Natsionalnyi osvitno-naukovyi hlosarii (2018) [National educational and scientific glossary]. (Kremen, V.H., Eds.). Kyiv: TOV «KONVI PRINT». 272 s. [in Ukrainian].
6. Pirozhenko, T.O. (2023). *Hotovnist' dytyny starshoho doshkil'noho viku do navchannya v umovakh reformuvannya ukrayins'koyi shkoly: preprint* [Readiness of an older preschool child to study in the context of Ukrainian school reform: preprint]. Kyiv: Institute of Psychology named after H.S. Kostyuk of the National Academy of Sciences of Ukraine, 32 [in Ukrainian].
7. Podplyota, S. (2017). T'yutors'kyu suprovid yak vazhlyviy komponent protsesu navchannya ta vykhovannya v umovakh rozvytku informatsiyno-komunikatsiynykh tekhnolohiy [Tutor support as an important component of the process of education and upbringing in the conditions of the development of

information and communication technologies]. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, Vol. 5, 3, 135–138 [in Ukrainian].

8. Skibas, G. (2019). T'yutors'kyu suprovid v inklyuzyvnoyi osvity yak aktual'na pedahohichna problema [Tutor support in inclusive education as an urgent pedagogical problem]. *Seriia: Pedahohika – Series: pedagogy*, 22, 201–205 [in Ukrainian].

9. Taradyuk, D.O. (2018). T'yutorstvo yak nova pedahohichna profesiya v zakladakh doshkil'noyi osvity [Tutoring as a new pedagogical profession in preschool education]. *Molodiy vcheniy – “Young Scientist”*, 12.1 (64.1), 69–72 [in Ukrainian].

10. Tsiupak, I.M. (2019). T'yutors'kyu pidkhid v suchasniy doshkil'niy osviti [Tutoring approach in modern preschool education]. *Doshkilna osvita: problemy, poshuky, innovatsii: materialy II Vseukr. nauk.-prakt. konf. – Preschool education: problems, searches, innovations: Proceedings of the second All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*. Kryvyi Rih, pp. 302–306 [in Ukrainian].